

Protocol d'educació per a la salut Ús segur dels medicaments

Protocol d'educació per a la salut: ús segur dels medicaments

Autoria

- **Rovira Vila, Marta.** Farmacèutica d'atenció primària del Sector Sanitari de Llevant. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Janer Llobera, Juana María.** Metgessa de família i comunitària del Centre de Salut Camp Redó (Palma). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Vanrell Ballestero, Ana.** Farmacèutica d'atenció primària del Sector Sanitari de Tramuntana. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Soler Mieras, Aina.** Metgessa i tècnica de salut del Gabinet Tècnic. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears

Conflictes d'interès

Les autores declaren no tenir cap conflicte d'interès en relació amb activitats referides a aquesta matèria.

Revisió

- **Cacereño Jiménez, Belén.** Metgessa de família i comunitària i membre de la Comissió Tècnica de Persones Assessoras i Formadores en Promoció i Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Fernández Sánchez, Josefina.** Infermera del Centre de Salut Son Gotleu (Palma) i membre de la Comissió de Seguretat del Pacient. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Frau Bonafè, Clara.** Vicepresidenta de la delegació a les Illes Balears de la Sociedad Española de Farmacia Familiar y Comunitaria i farmacèutica comunitària. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Moreno Sancho, M. Lucía.** Infermera de l'equip coordinador del Programa Pacient Actiu de les Illes Balears i membre de la Comissió Tècnica de Persones Assessoras i Formadores en Promoció i Educació per a la Salut i Activitats Comunitàries. Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Valverde Román, M.ª Elena.** Auxiliar administrativa del Centre de Salut Son Serra - la Vileta (Palma). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears
- **Villalonga Mut, Bartolomé.** Infermer de pediatria del Centre de Salut Es Blanquer (Inca). Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Servei de Salut de les Illes Balears

Revisió lingüística y maquetació

Bartomeu Riera Rodríguez. Cap del Servei de Planificació Lingüística. Servei de Salut de les Illes Balears

Edició

Gerència d'Atenció Primària de Mallorca. Agost de 2021

ISBN

978-84-09-33324-0

Com citar aquest document

Rovira Vila M, Janer Llobera JM, Vanrell Ballestero A, Soler Mieras A. Protocol d'educació per a la salut: ús segur dels medicaments. Palma: Gerència d'Atenció Primària de Mallorca; 2021

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement-No-Comercial-SenseObresDerivades 4.0 Internacional. La llicència es pot consultar aquí: creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0

Índex de continguts

Introducció	7
Anàlisi de situació.....	8
Objectius.....	8
Intervenció proposada.....	9
Metodologia.....	9
Avaluació.....	10
SESSIONS	
Sessió 1. Els medicaments, preneu-los de debò.....	15
Sessió 2. Els medicaments no van de broma.....	18
Sessió 3. Els medicaments: just els necessaris	20
Sessió 4. Automedicació.....	23
ANNEXOS	
Annex 1. Full d'inscripció	27
Annex 2. Dades del taller i dels assistents.....	27
Annex 3. Control d'assistència a les sessions.....	29
Annex 4. Exemple de certificat d'assistència.....	29
Annex 5. Full d'avaluació del taller	31
Annex 6. Guió d'observació i avaluació de l'estructura del taller	32

Introducció

L'atenció primària ha tingut prioritats com ara l'accessibilitat i la qualitat general de l'atenció i no ha estat considerada des del punt de la seguretat del pacient com una font important d'esdeveniments adversos. L'Organització Mundial de la Salut va anunciar l'any 2017 la posada en marxa del tercer repte mundial per la seguretat del pacient, *Medicació sense danys*, amb l'objectiu de reduir un 50 % la càrrega mundial d'efectes nocius causats pels medicaments en cinc anys.¹ En l'àmbit estatal, les dades obtingudes de l'estudi APEAS —estudi sobre la seguretat dels pacients a l'atenció primària de salut, el primer a Espanya per estimar la magnitud dels esdeveniments adversos derivats de l'assistència sanitària a l'atenció primària— mostren una realitat diferent: l'estudi va detectar una prevalença d'11,2 esdeveniments adversos per cada 1.000 visites. Segons els factors causals, la majoria dels casos estaven relacionats amb la medicació (48,2 %).² Així doncs, la seguretat relacionada amb els fàrmacs és una àrea clau en l'àmbit sanitari, perquè està present com a factor contribuent en un percentatge alt d'incidents i d'esdeveniments adversos ocasionats per l'ús dels medicaments per la població en general.

El pacient o la persona cuidadora és la darrera baula de la cadena d'ús dels medicaments, i per això tenen un paper essencial en la detecció i la prevenció dels errors de medicació, especialment si tenen a càrrec seu l'administració i el seguiment dels medicaments a ca seva.³ Segons una revisió recent, la freqüència dels errors causats per l'administració incorrecta dels medicaments al domicili dels pacients oscil·la entre el 19 % i el 59 %, depenent de l'estudi. Tot i que molts dels errors no tenen conseqüències negatives greus, fins en el 26 % dels casos els pacients pateixen danys. Els errors més freqüents són la presa del medicament en una dosi incorrecta o amb un interval incorrecte, les confusions entre medicaments per falta d'informació o per la similitud en l'aparença dels noms o dels envasos, les duplicitats terapèutiques, les omissions i la falta de compliment del tractament.⁴

La principal causa subjacent en molts d'aquests errors és el desconeixement dels pacients o de la persona cuidadora sobre com han d'emprar la medicació de manera apropiada. Per això és important que estiguin ben informats sobre els medicaments que empraran, que coneguin com els han d'emprar correctament i que prenguin part activa en el tractament.⁵ La campanya «Els 5 moments per a una medicació segura» posa a disposició dels pacients i de les persones cuidadores informació per poder reduir la probabilitat de cometre errors relacionats amb la medicació. Amb aquesta iniciativa s'anima a empoderar els pacients i les persones cuidadores, sempre de la mà dels professionals sanitaris, però amb autonomia.⁶

L'educació per a la salut sobre els medicaments està integrada en els comportaments, les actituds i les creences de les persones i condueix indirectament a altres aspectes educatius sobre l'ús adequat d'altres recursos sanitaris. En el món de la immediatesa, en moltes ocasions s'intenta resoldre els malestars de la vida quotidiana prenent fàrmacs. A més, la saturació de les consultes d'atenció primària fa que, de vegades, els professionals no tinguin prou temps ni la formació necessària per donar als pacients una resposta que no estigui inclosa en la indicació d'un fàrmac, cosa que sovint agreuja o empitjora el problema en lloc de resoldre'l o alleujar-lo.

En el Pla Estratègic de Seguretat del Pacient de la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca 2019-2023, dins la línia estratègica «Pràctiques segures» es fa referència a la importància de l'ús segur dels medicaments i estableix entre les accions que cal desenvolupar i implementar un protocol d'educació per a la salut sobre l'ús segur dels medicaments destinat a pacients i a persones cuidadores.⁷

Anàlisi de situació

Avui dia, a causa de l'augment de la longevitat i de l'accés a un nombre més ampli d'opcions terapèutiques i pel fet que sovint pateixen més d'una malaltia, molts pacients han de prendre medicaments diversos. Per aquesta raó, la probabilitat que es produeixin incidents relacionats amb els medicaments és més alta. D'altra banda, les persones d'edat avançada poden trobar més dificultats per complir les pautes terapèutiques complexes, cosa que pot provocar errors en la presa de la medicació.

Sabem que la participació dels ciutadans en la presa de decisions relacionades amb la seva salut és un dret que el sistema sanitari té cada vegada més en compte a l'hora d'organitzar-se i d'atendre els usuaris. Els problemes de salut són multifactorials, i hi estan implicats molts d'agents, no només el sistema sanitari. La societat està cada vegada més *medicalitzada*, i oblidam massa sovint que molts dels problemes de salut es poden evitar o corregir simplement canviant els estils de vida (exercici, alimentació adequada, higiene, son, deixar de fumar, etc.) i que el fàrmacs són una eina més però no la principal, perquè les intervencions sobre altres factors determinants de la salut poden ser més eficaces que prendre fàrmacs.

Si ens centram en l'ús individual dels medicaments observam que els pacients tenen dificultats a l'hora de prendre la medicació: per a complir el tractament, perquè no recorden per a què serveix el medicament, perquè en prenen més quantitat del que toca (potenciació de la toxicitat), perquè deixen de prendre un medicament (cosa que els empitjora l'estat de salut), pels mals entesos sobre les pautes d'administració, perquè confonen les vies d'administració, pel concepte de *dejú*, i també per la conservació correcta dels medicaments a la farmaciola.

Objectius

Objectius generals

Promoure la incorporació de coneixements, actituds i conductes que promoguin l'ús segur i racional dels medicaments.

Objectius específics

Es formulen segons les àrees d'aprenentatge: àrea cognitiva, àrea emocional i àrea de les habilitats.

- Àrea cognitiva:
 - Conèixer els medicaments: tipus, denominacions, presentacions farmacèutiques i vies d'administració.
 - Conèixer el bon ús de la targeta sanitària per renovar la medicació.
- Actituds:
 - Expressar les emocions, les preocupacions i els sentiments relacionats amb el compliment terapèutic i les conseqüències d'abandonar el tractament.
 - Compartir amb els altres participants les experiències relacionades amb l'ús dels medicaments tenint en compte els avantatges i els desavantatges.
 - Identificar les situacions de la vida quotidiana que creen malestar i que sovint es pretenen resoldre amb fàrmacs.

- Àrea de les habilitats:
 - Desenvolupar estratègies de la vida quotidiana que millorin el compliment del tractament.
 - Identificar i desenvolupar maneres d'actuar per gestionar l'aparició d'una reacció adversa a un medicament.
 - Organitzar la farmaciola per evitar errors i millorar la seguretat relacionada amb els medicaments.
 - Identificar els errors de medicació i les reaccions adverses més freqüents i cursar una notificació de reacció adversa per mitjà de la targeta groga.

Intervenció proposada

Hem dissenyat quatre sessions sobre diversos aspectes relacionats amb l'ús segur i racional dels medicaments. No obstant això, no fa falta impartir totes les sessions, perquè se'n pot fer només una o algunes en un taller o integrar-les en un altre taller que s'imparteixi al centre de salut (per exemple, per a persones cuidadores, per a persones amb diabetis, sobre l'MPOC, etc.) o a la comunitat (associacions de veïnats, casals de barri, residències d'ancians) segons la població diana a la qual vagi dirigit.

Sessió 1. Els medicaments, preneu-los de debò

Sessió 2. Els medicaments no van de broma

Sessió 3. Els medicaments, just els necessaris

Sessió 4. Automedicació

El contingut de cada sessió va en la línia d'aprofundir en major o menor grau en els continguts cognitius i emocionals i en les habilitats per al desenvolupament personal. La metodologia emprada fomentarà l'aprenentatge significatiu per mitjà de diferents tècniques i activitats que permetran assolir els objectius proposats.

Metodologia

Població diana

Aquest taller està dirigit a pacients amb edat compresa entre els 50 i els 75 anys adscrits al centre de salut i a persones que acudeixen a la farmàcia comunitària del barri que siguin usuàries del sistema de Recepta Electrònica. Recomanam que el grup estigui format com a màxim per quinze persones (millor entre deu i quinze).

Es recomana que les persones que vulguin participar duguin el seu full de medicació imprès per poder treballar-hi.

Captació

Les persones que participaran en aquests tallers es poden captar de maneres diverses:

- Directament a la consulta de medicina o d'infermeria o mitjançant el personal d'admissió quan doni cita per renovar la medicació, o un altre professional sanitari del centre de salut.

- Es recomana comptar amb la col·laboració i la participació de la farmàcia o les farmàcies del barri o municipi.
- Indirectament difonent cartells situats als centres de salut i a les unitats bàsiques de salut i a les farmàcies del barri. També es poden publicar els cartells a les xarxes socials del centre de salut i/o de la farmàcia i de les entitats del barri.

Desenvolupament de la intervenció

Quatre sessions, amb una durada de 60 a 90 minuts i una periodicitat setmanal, impartides a la sala polivalent del centre de salut o en una sala adequada disponible a la comunitat i amb capacitat per a 15-20 persones.

Recursos humans i materials necessaris

Recursos materials

- Sala amb condicions adequades d'espai i benestar.
- Material d'oficina (papers, bolígrafs, retoladors, pissarra...).
- Material audiovisual (projector multimèdia, ordinador, altaveus).

Recursos humans

Recomanem que el grup sigui conduït per dues persones (professionals de la salut), una que actui com a conductora i l'altra com a observadora i per donar suport en cada sessió. Tots els professionals de l'equip d'atenció primària poden participar en la conducció de les sessions, però considerem imprescindible que hi participin un farmacèutic d'atenció primària i un farmacèutic comunitari.

Avaluació

Els candidats a participar en el taller han d'emplenar un full d'inscripció [vegeu l'annex 1]. Per saber el nombre de persones que assisteixen a cada sessió disposau d'un full de registre [vegeu l'annex 2], en el qual han de constar el nom de cada participant i el dels professionals que condueixen el taller.

Per una altra banda, al final de cada sessió els participants han de signar el full de control de l'assistència [vegeu l'annex 3] a fi d'expedir un certificat d'assistència a tothom que hagi completat el taller [vegeu l'annex 4].

Avaluació dels resultats

Aconsellam que els professionals que participin en aquest grup facin una avaluació prèvia al taller i una altra al cap de sis mesos utilitzant el test de compliment de Morisky-Green. Es pot completar amb la visita domiciliària de la farmaciola i en les visites mèdiques per renovar la medicació.

El qüestionari de coneixements previs sobre els medicaments (apèndix 1.3) us permetrà fer una valoració prèvia i una altra de posterior a la intervenció.

Avaluació del procés

Enquesta de satisfacció, que els participants han de respondre al final del taller o bé al final de la sessió si només se n'imparteix una [vegeu l'annex 5], i guió d'observació, que ha d'emplenar l'observador [vegeu l'annex 6].

Avaluació de l'estructura

Respostes de l'observador a les preguntes dels annexos 1 i 2 sobre aquest aspecte.

Nota: tots aquests annexos es mostren en aquest mateix document, però no són aptes per imprimir. Els documents que s'han d'imprimir figuren a part, en la carpeta corresponent, que també conté tots els apèndixs.

Al final de cada programa educatiu heu d'emplenar el registre vigent d'educació per a la salut a la Gerència d'Atenció Primària.

Referències bibliogràfiques

- 1) Seguridad del paciente [en línia]. Ginebra (Suïssa): Organización Mundial de la Salud; 13 de setembre de 2019. www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/patient-safety [consulta: 19 agost 2021].
- 2) Ministerio de Sanidad y Consumo. Estudio APEAS: estudio sobre la seguridad de los pacientes en atención primaria de salud. Madrid; 2008. www.mscbs.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/docs/estudio_apeas.pdf [consulta: 10 juny 2021].
- 3) Institute for Safe Medication Practices. Patients: Last defense in preventing medication errors. ISMP Medication Safety Alert! 2012 July 1; 12 (1): 1-3. [www.pharmacytoday.org/article/S1042-0991\(15\)31798-9/pdf](http://www.pharmacytoday.org/article/S1042-0991(15)31798-9/pdf) [consulta: 10 juny 2021].
- 4) Mira JJ, Lorenzo S, Guilabert M, Navarro I, Pérez-Jover V. A systematic review of patient medication error on self-administering medication at home. *Expert Opin. Drug Saf.* 2015;14(6):815-38
- 5) Stop errores de medicación. 10 consejos y momentos clave para tomar medicamentos con seguridad [en línia]. www.stoperroresdemedicacion.org/es/blog/10-consejos-y-momentos-clave-para-tomar-medicamentos-con-seguridad [consulta: 10 juny 2021].
- 6) 5 moments for medication safety. Ginebra (Suïssa): World Health Organization; 2019. apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311153/WHO-HIS-SDS-2019.4-eng.pdf [consulta: 19 agost 2021].
- 7) Oliver Rosset E, Guerrero Bernat S, Soler Mieras A, Cabrer Palomés JF, Roca Casas A. Pla Estratègic de Seguretat del Pacient 2019-2023. Palma: Gerència d'Atenció Primària de Mallorca; 2018. www.ibsalut.es/apmallorca/attachments/article/1784/pla-estrategic-seguretat-pacient-2019-2023-ca.pdf [consulta: 10 jun 2021].

SESSIONS

Sessió 1. Els medicaments, preneu-los de debò

Objectius educatius

- Reorganitzar o reforçar els coneixements dels participants sobre els medicaments.
- Desenvolupar les capacitats pròpies per emprar correctament la farmaciola.
- Treballar amb el full de medicació del pacient com a eina clau per a l'ús segur dels medicaments.

Cronograma

Continguts	Metodologia	Agrupació	Temps (minuts)
1. Presentació dels formadors i del taller	Teòrica explicativa	GG	10
2. Presentació del grup	Roda de recerca a l'aula: pluja d'idees	GG	10
3. Valoració del coneixement previ sobre els medicaments	Qüestionari	TI	10
4. Reorganització dels coneixements sobre els medicaments	Expositiva: lliçó participada	GG	25
5. Conèixer millor els medicaments	Desenvolupament d'habilitats: exercici	GP/GG	25
6. La targeta sanitària	Expositiva	GG	5
7. Síntesi de la sessió	Roda final	GG	5

GG: grup gros., GP: grup petit TI: treball individual.

Desenvolupament de la sessió

1) Presentació dels formadors i del taller

En començar el taller, l'educador i l'observador heu de donar la benvinguda al grup i explicar el contracte formatiu, reflex del compromís entre els participants i els formadors a l'hora d'encarar els tallers: apagar el mòbil, evitar interrompre i compromís de puntualitat i assistència.

En aquest moment, l'educador i l'observador presentau el taller (objectius, metodologia i distribució del temps i dels horaris). La sessió pretén transmetre coneixements bàsics sobre els medicaments, l'automedicació responsable i la renovació dels medicaments en el sistema de Recepta Electrònica (RELE).

2) Presentació del grup

Els participants s'han de presentar. Podeu utilitzar diferents tècniques de presentació, però en aquest cas recomanem que combineu la presentació amb una pluja d'idees, de manera que els participants expressin experiències, emocions i creences relacionades amb els medicaments alhora que es presenten.

Damunt una taula hi ha d'haver un munt de caps de medicaments buides. Cada participant s'ha d'aixecar i n'ha de triar una, s'ha de presentar i ha de dir una paraula relacionada amb allò que sent, recorda, creu o coneix sobre els medicaments.

- Objectiu: presentació dels assistents i expressió d'allò que els medicaments signifiquen per a ells.
- Gestió: en un paperògraf anoteu allò que els assistents expressen; més endavant ho utilitzareu per fer un altre exercici.

3) Valoració del coneixement previ sobre els medicaments

Els assistents han de respondre un senzill qüestionari (apèndix 1.3) en aquesta sessió i també en acabar el taller per tal de poder valorar els coneixements previs que tenen i el grau de coneixements que hauran adquirit en haver completat el taller.

4) Reorganització dels coneixements sobre els medicaments

Lliçó participada tenint en compte el que heu exposat en la presentació i reforçant els conceptes generals sobre els medicaments i tot allò que els envolta (RELE, farmaciola, automedicació...). Per conduir la lliçó us podeu ajudar d'una presentació de diapositives (apèndix 1.4, «Els medicaments, preneu-los de debò»).

Durant l'exposició heu de fomentar un ambient participatiu i treballar amb allò que els participants han mencionat quan s'han presentat.

5) Conèixer millor els medicaments

Per aconseguir conèixer millor els medicaments, heu de treballar en grups petits les dues propostes que descrivim a continuació.

Gestió de la farmaciola

- Objectiu: els participants han d'identificar la informació de l'envàs secundari dels medicaments (principi actiu, dosis, forma farmacèutica, via d'administració, conservació, caducitat) i adquirir habilitats per evitar errors de medicació. En l'apèndix 1.5.a figura la llista de medicaments amb què han de treballar.
- Gestió:
 - Formau grups petits, cadascun dels quals ha de triar un portaveu, que exposarà al grup gros allò amb què ha treballat.
 - Repartiu un envàs de medicació amb el prospecte corresponent i una fitxa que cal emplenar amb aquestes dades:
 - Principi actiu.
 - Forma farmacèutica.
 - Indicació principal.
 - Dosis.
 - Pauta habitual.
 - Via d'administració.
 - Nom de la marca o genèric.
 - Identificació i significat d'algun símbol de l'envàs.
 - Requereix una conservació especial?
 - Per fer l'exercici heu de repartir a cada participant una infografia (apèndix 1.5.b) de la Generalitat de Catalunya sobre com llegir i entendre l'envàs dels medicaments.

- Seleccionau medicaments que siguin d'ús estès, com ara analgèsics, hipolipemians, antiagregants i/o anticoagulants. D'aquesta manera podreu incidir en les indicacions i les dosis i les pautes habituals i instruir els participants sobre les consideracions especials de cada grup terapèutic.
- Si el grup no ho ha sabut resoldre, heu de corregir els errors i remarcar que el més important són el mateix principi actiu i la quantitat, independentment del color, la mida, la forma, etc. Remarcau que identificar el principi actiu és una eina clau per evitar errors, com ara la confusió d'envasos i de noms semblants i les duplicitats.
- Fomentau la participació de tots els assistents.

Full de medicació

Els participants han d'haver duit de ca seva el full de medicació imprès (n'han estat informats en el moment d'inscriure's en el taller). Si algú se n'ha oblidat, demanau-li permís per imprimir-lo. Tanmateix, en l'apèndix 1.5.b en teniu un exemple. En aquesta activitat reforçareu els coneixements previs i aprofundireu en els aspectes següents:

- Identificar els tractaments aguts, els que són crònics i aquells que s'indiquen amb una freqüència a demanda (és a dir, si el pacient els requereix).
- Insistir en les dosis i saber si les pastilles es poden xapar.
- Identificar per a què serveix cada principi actiu i com es pren i com s'ha de conservar cada medicament.
- Identificar errors en el full de medicació i ensenyar què cal fer per resoldre'ls.

6) La targeta sanitària

- Objectiu: donar a conèixer els tràmits necessaris per renovar la medicació en el RELE.
- Gestió: exposau els punts clau dels tràmits i dels temps que cal tenir en compte, i resoleu els dubtes que sorgeixin.

7) Síntesi de la sessió

- Objectiu: els participants han d'expressar amb una frase o una paraula allò que pensen o senten respecte de la sessió. Revisau allò que han expressat al començament de la sessió i allò que expressen ara.
- Gestió:
 - Donau la paraula a cada participant perquè expressi percepcions i sentiments sobre la sessió.
 - Insistiu que tothom hi participi amb una paraula o una frase curta per sintetitzar i per poder arribar a la part més emocional.
 - Donau-los una frase a tall de resum i encarregau-los les tasques per la sessió següent:
 - Revisar la seva farmaciola i fer-ne una fotografia, que han de dur a la sessió següent o us l'han d'enviar (indica-los per quina via) per tal de tenir-la preparada per a la sessió següent.
 - Es tracta que reflexionin sobre com tenen organitzats i emmagatzemats els medicaments amb relació a allò que han après en aquesta sessió.
 - Finalment, acomiadau-vos dels participants agraint-los l'assistència i el treball que han fet i recordau-los el dia i l'hora de la sessió següent.

Sessió 2. Els medicaments no van de broma

Objectius educatius

- Reconèixer què és un error de medicació.
- Treballar les habilitats dels participants per evitar errors de medicació.
- Facilitar els mitjans de notificació d'errors per millorar la seguretat del pacient.
- Reconèixer la importància del complir el tractament.
- Identificar les barreres i els facilitadors per a un bon compliment del tractament.

Cronograma

Continguts	Metodologia	Agrupació	Temps (minuts)
1. Resum de la sessió anterior	Pluja d'idees	GG	5
2. Repàs dels conceptes de la sessió anterior	Recerca a l'aula: comentari de fotografies	GG	10
3. Anàlisi i reflexió sobre casos clínics d'errors de medicació	Anàlisi de dos casos clínics Anàlisi d'un vídeo	GP GG	50
4. Reorganització dels coneixements sobre els medicaments	Tècnica expositiva / lliçó participada	GG	15
5. Síntesis de la sessió	Roda final	GG	10

GG: grup gros. GP: grup petit

Desenvolupament de la sessió

1) Resum de la sessió anterior

Donau la benvinguda als assistents, demanau-los que comentin les idees més importants que han extret de la sessió anterior i anoteu-les a la pissarra.

Nota: en aquesta sessió podeu fer ús de la presentació de diapositives «Els medicaments no van de broma» (apèndix 2).

2) Repàs dels conceptes de la sessió anterior

- Revisau les fotografies que han aportat de la seva farmaciola o els comentaris. Per si de cas no han aportat fotografies, podeu utilitzar les de la presentació de diapositives de l'apèndix 2.2. Aprofitau-les per repassar els conceptes més importants sobre els medicaments.
- Objectiu: reforçar els coneixements adquirits a la sessió anterior.
- Gestió: segons el tipus de foto que comentau, esbrinau per què han fet aquesta foto concretament.

3) Anàlisi i reflexió sobre casos clínics d'errors de medicació

- Formau grups petits de quatre o cinc persones per analitzar un cas clínic i reflexionar-hi expressant experiències, creences o coneixements. Cada grup petit ha de tenir un portaveu que exposarà les conclusions al grup gros.

- Transcriviu tot allò que expressin.
- Aspectes que cal analitzar:
 - Exemple d'error de medicació per duplicitat.
 - Exemple d'error de medicació per sobredosi.
 - Factors que influeixen per deixar de prendre la medicació.
 - Avantatges i inconvenients de prendre la medicació.
 - Alternatives o estratègies per millorar el compliment del tractament.
- Allò que manifestin els participants us ha de servir com a punt de partida per a l'anàlisi del punt següent (llició participada). Utilitzau en primer lloc l'apèndix 2.3.a («Casos clínics») i després l'apèndix 2.3.b, que és un vídeo de 3:17 min titulat *He dejado la medicación... y punto!!* (també disponible a YouTube, <https://youtu.be/EMiaDo7I5ug>) i l'apèndix 2.3.c, que són les preguntes associades al vídeo que els heu de plantejar.

Finalment, mostrau-los també la pàgina «Seguretat del pacient» del web de la Gerència d'Atenció Primària [clicant aquí](#) i facilitau-los l'adreça electrònica per a notificacions, seguretatapmallorca@ibsalut.caib.es.

4) Reorganització dels coneixements sobre els medicaments

- Llició participada per reorganitzar els conceptes i els coneixements bàsics sobre els errors de medicació i els problemes per complir el tractament, a més de les possibles causes, i identificar les maneres per evitar-los.
- Durant el desenvolupament contrastau allò que els participants han expressat en els casos clínics.

5) Síntesi de la sessió

- Objectiu: els participants han d'expressar amb una frase o una paraula allò que pensen o senten respecte de la sessió.
- Gestió:
 - Donau la paraula a cada participant perquè expressi percepcions i sentiments sobre la sessió.
 - Insistiu que tothom hi participi amb una paraula o una frase curta per sintetitzar i per poder arribar a la part més emocional.
 - Donau-los una frase a tall de resum i encarregau-los les tasques per la sessió següent:
 - Dur els medicaments caducats que trobin a la seva farmaciola, també els que hi tinguin guardats que els van indicar per a un procés agut però no van consumir tota la capsula, i també qualsevol altra cosa que considerin que no hi ha de ser dins la farmaciola o que els creï dubtes.
 - Mirar en el full de medicació quan caduquen els medicaments prescrits.
 - Mirar quines farmàcies del barri tenen el punt SIGRE (Sistema Integrat de Gestió i Recollida d'Envasos) poc visible per als clients.
 - Finalment, acomiadau-vos dels participants agraint-los l'assistència i el treball que han fet i recordau-los el dia i l'hora de la sessió següent.

Sessió 3. Els medicaments, just els necessaris

Objectius educatius

- Integrar el concepte de *seguretat* amb els medicaments.
- Aprofundir en l'ús segur dels medicaments en el dia a dia de cada persona.
- Treballar les emocions associades a l'ús dels medicaments.

Cronograma

Continguts	Metodologia	Agrupació	Temps (minuts)
1. Resum de la sessió anterior	Expositiva: xerrada	GG	5
2. Comentari dels exercicis fets a casa	Habilitats cognitives: exercici	GG	10
3. Integració del concepte <i>error de medicació</i>	Expositiva / lliçó participada: vídeos amb comentaris	GG/GP	20
4. Riscs i beneficis dels medicaments	Expositiva	GP/GG	30
5. Síntesi de la sessió	Habilitats cognitives: exercici del primer dia	GP	20
6. Roda d'avaluació final	Avaluació: «Felicit, crític, propòs»	GG	5

GG: grup gros. GP: grup petit TI: treball individual.

Desenvolupament de la sessió

1) Resum de la sessió anterior

Començau la sessió amb un recordatori de la sessió anterior. Us proposam una metodologia expositiva en què cada participant ha de comentar un dels conceptes o temes que heu treballat en la sessió anterior, perquè ajudarà a consolidar-los i a aclarir dubtes.

2) Comentari dels exercicis fets a casa

- Objectiu:
 - Desenvolupar habilitats cognitives valorant el procés d'ensenyament-aprenentatge i comprovar que s'ha generat un aprenentatge significatiu.
- Gestió:
 - Comentau els exercicis que els participants hagin duit fets de casa reforçant el missatge i els coneixements adquirits.
 - Com han trobat el SIGRE a la farmàcia?
 - Què han trobat que estigués caducat o no fos útil dins la farmaciola?
 - Com han entès quan caduquen els medicaments mirant el full de medicació i com s'han de revisar? (fent una anàlisi nova i avaluant nous paràmetres).

3) Integració del concepte error de medicació

- Objectiu: tècnica d'exposició per a la transmissió, el contrast i la reorganització de coneixements adquirits.
- Gestió:
 - Projecció de dos vídeos relacionats amb errors de medicació: en el primer, titulat *Carmina o revienta - Carmina acude al médico por beberse un lavado vaginal* (1:15 min, apèndix 3.3.a, també disponible a YouTube [clicant aquí](#)), es representa un error de medicació; en el segon, titulat *Consultorio de Berto en Late Motiv* (2:00 min, apèndix 3.3.b, també disponible a Facebook [clicant aquí](#)), s'aborda en clau d'humor la cascada de prescripció.
 - Aspectes que heu de comentar durant la projecció dels vídeos, sempre deixant la iniciativa als participants (vegeu els suggeriments del quadre inferior):
 - Exemple d'error de medicació.
 - Factors que influeixen a deixar de prendre la medicació, reaccions adverses, cascada de prescripció.
 - Recordau la importància de notificar els errors de medicació.
 - Formau grups petits de quatre o cinc persones per analitzar el que heu presentat i reflexionar-hi expressant els coneixements adquirits, les creences o les experiències sobre els temes que es tracten en els vídeos. Cada grup ha de tenir un portaveu per exposar les conclusions al grup gros.
 - Transcriviu tot allò que expressin.

Suggeriment per a l'educador: punts clau que cal treballar amb els participants després de visionar els vídeos

- 1) Error de medicació:
 - Recordau els cinc moments d'ús segur del medicament: com, quan, quant, per què i durant (interaccions).
 - Cal evitar l'ús inadequat dels serveis sanitaris.
- 2) Cascada terapèutica:
 - Recordau que tots els medicaments tenen efectes secundaris i que si s'experimenta un efecte advers s'ha de pensar que pot ser degut al fàrmac.
 - Cal que els professionals sanitaris valorin la retirada de fàrmacs abans d'introduir-ne de nous.

4) Riscs i beneficis dels medicaments

- Interaccions, medicalització de la vida i desprescripció.
- Objectiu: evitar la polimediació innecessària introduint el concepte de *interaccions farmacològiques i alimentàries amb fàrmacs i altres drogues*, el concepte de *mediatització de la vida* i el concepte de *desprescripció*, per poder aconseguir una medicació segura.
- Gestió: per preparar la lliçó us podeu ajudar de una presentació de diapositives (apèndix 3.4.a) i del vídeo sobre la desprescripció titulat *Menos pastillas y más zapatilla* (5:52 min, en l'apèndix 3.4.b, també disponible a YouTube clicant [aquí](#)). sobre la desprescripció. L'exposició ha de fomentar un ambient participatiu per reforçar els coneixements bàsics sobre interaccions, mediatització i desprescripció.

5) Síntesi de la sessió

- Objectiu:
 - Conèixer i reforçar els conceptes i les habilitats adquirides durant tot el taller. Els participants han de tornar a contestar el qüestionari de coneixements (apèndix 1).
- Gestió:
 - Indica als participants que responguin el mateix qüestionari inicial; mentrestant, l'observador ha de preparar els qüestionaris contestats el primer dia.
 - Entre tots dos i de manera alterna comparau les respostes del primer qüestionari i les del segon, exposau-ne els resultats i avaluau el que s'ha aconseguit.
 - Retornau al grup un resum de les respostes.

6) Roda d'avaluació final

- Donau la paraula a cada participant perquè expressi les seves opinions i els sentiments sobre el taller per mitjà de la tècnica «Felicit, crític, propòs».
- Donau-los una frase a tall de resum i, finalment, acomiadau-vos dels participants agraint-los l'assistència i el treball que han fet i recordau-los el dia i l'hora de la sessió següent.

Sessió 4. Automedicació

Objectius educatius

- Analitzar els coneixements sobre l'autocura i l'automedicació.
- Treballar les experiències pròpies i les emocions relacionades amb l'autocura i l'automedicació.
- Desenvolupar les habilitats necessàries per actuar en un procés de malaltia menor.

Cronograma

Continguts	Metodologia	Agrupació	Temps (minuts)
1. Repàs de la sessió anterior	Expositiva: xerrada	GG	5
2. Autocura i automedicació	Lliçó participada	GG	15
3. Gestió d'un cas clínic	Anàlisi: cas clínic	GP/GG	5/10
4. Síntesi de la sessió	Roda final	GG	5

GG: grup gros. GP: grup petit.

Desenvolupament de la sessió

1) Repàs de la sessió anterior

- Objectiu:
 - Analitzar els coneixements i/o les experiències dels assistents sobre l'autocura i l'automedicació.
- Gestió:
 - Demanau als participants que expressin amb una paraula o una frase curta la seva experiència sobre els termes *autocura* i *automedicació* i anotau-les a la pissarra. Aquest exercici permet explorar en quines ocasions han decidit prendre un medicament sense prescripció facultativa, quins aspectes han percebut com a positius i quines dificultats o problemes han tingut.
 - L'exercici ajudarà a esbrinar les causes principals de l'automedicació: publicitat i consells d'amistats, percepció d'un problema de salut, familiaritat amb el fàrmac, falta d'accés als professionals sanitaris del centre de salut i facilitat d'accés al fàrmac, preu, etc.
 - Facilitau que es tractin els aspectes que no hagin sorgit de manera espontània.

2) Autocura i automedicació

- Impartiu una lliçó participada per reorganitzar els coneixements bàsics sobre l'autocura i l'automedicació, fomentant un clima participatiu.
- Disposau de l'ajuda de la presentació de diapositives «Autocura i automedicació» (apèndix 4.2).

3) Gestió d'un cas clínic

- Objectiu:
 - Reflexionar sobre quines mesures d'autocura i automedicació responsable es podrien aplicar quan apareix un procés de malaltia menor, com ara una gastroenteritis.
- Gestió:
 - El cas és una tècnica d'anàlisi que permet treballar temes tant de l'àrea afectiva com de la cognitiva. Els participants han de treballar en grups petits per expressar experiències, creences o coneixements sobre el cas exposat. Seguidament, el portaveu de cada grup n'ha d'exposar les conclusions al grup gros.
 - Transcriviu tot allò que expressin; posteriorment el grup gros ha d'analitzar-ho i debatre-ho.

4) Síntesi de la sessió

- Objectiu:
 - Els participants han d'expressar què pensen sobre el taller i el que hi han treballat.
- Gestió:
 - Repartiu una targeta de paper en blanc a cada participant perquè escrigui les percepcions i els sentiments respecte del taller.
- Finalment, acomiadau-vos dels participants agraint-los l'assistència i el treball que han fet, donau-los una frase a tall de resum i demanau-los que responguin el qüestionari d'avaluació del taller.

ANNEXOS

Annex 1. Full d'inscripció

No imprimiu aquesta imatge, sinó el PDF corresponent.

G CONSELLERIA
O SALUT I CONSUM
I GERÈNCIA ATENCIÓ
B PRIMÀRIA MALLORCA

Full d'inscripció

Hoja de inscripción

Títol del taller: «Ús segur dels medicaments»

Título del taller: «Uso seguro de los medicamentos»

Dades de la persona interessada

Datos de la persona interesada

Nom <i>Nombre</i>	Primer llinatge <i>Primer apellido</i>	
Segon llinatge <i>Segundo apellido</i>	Data de naixement <i>Fecha de nacimiento</i>	

..... de/d' de 20

[firma]

De conformitat amb l'article 6 i els concordants de la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals, signant aquest full d'inscripció AUTORIZO de manera lliure, inequívoca, específica i informada que la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca (depenent del Servei de Salut de les Illes Balears) enregistri i filmi qualsevol imatge meva durant el transcurs del taller en què m'he inscrit i que la reproduïxi o difongui a qualsevol web o xarxa social o en qualsevol activitat divulgativa/formativa, amb l'única finalitat de promoure i difondre les accions de formació organitzades pel Servei de Salut, sempre sense finalitats comercials.

De conformidad con el artículo 6 y los concordantes de la Ley orgánica 3/2018, de 5 de diciembre, de protección de datos personales y garantía de los derechos digitales, firmando esta hoja de inscripción AUTORIZO de forma libre, inequívoca, específica e informada que la Gerencia de Atención Primaria de Mallorca (dependiente del Servicio de Salud de las Islas Baleares) grave y filme cualquier imagen mía durante el transcurso del taller en que me he inscrito y que la reproduzca o difunda en cualquier web o red social o en cualquier actividad divulgativa/formativa, con la única finalidad de promover y difundir las acciones de formación organizadas por el Servicio de Salud, siempre sin fines comerciales.

G CONSELLERIA
O SALUT I CONSUM
I GERÈNCIA ATENCIÓ
B PRIMÀRIA MALLORCA

Annex 2. Dades del taller i dels assistents

Emprau el PDF autoemplenable i imprimiu-lo

Dades del taller i dels assistents

Centre de salut	Municipi
Responsable(s) del curs	
Data d'inici	Data d'acabament
	Durada (h)
	Horari

Dades de les assistents

	Nom	Primer llinatge	Segon llinatge	Data de naixement	Observacions	Captació
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						

Annex 3. Control d'assistència a les sessions

No imprimiu aquesta imatge, sinó el PDF corresponent

Control de l'assistència a les sessions

Sessió núm. Data:

Assistents		Signatura
1	Llinatges:	
	Nom:	
2	Llinatges:	
	Nom:	
3	Llinatges:	
	Nom:	
4	Llinatges:	
	Nom:	
5	Llinatges:	
	Nom:	
6	Llinatges:	
	Nom:	
7	Llinatges:	
	Nom:	
8	Llinatges:	
	Nom:	
9	Llinatges:	
	Nom:	
10	Llinatges:	
	Nom:	
11	Llinatges:	
	Nom:	
12	Llinatges:	
	Nom:	
13	Llinatges:	
	Nom:	
14	Llinatges:	
	Nom:	
15	Llinatges:	
	Nom:	

Annex 4. Exemple de certificat d'assistència

CERTIFICAT D'ASSISTÈNCIA

Maria Magdalena Servera Jofre

ha assistit amb aprofitament al taller titulat

«Ús segur dels medicaments»

organitzat pel Centre de Salut Serra Nord (Esporles),
que s'ha impartit entre el 6 i el 27 de setembre de 2021

Esporles, 27 de setembre de 2021

Les persones responsables del taller
Pere Joan Vidal Riera

Martina López Salom

G CONSELLERIA
O SALUT I CONSUM
I GERÈNCIA ATENCIÓ
B PRIMÀRIA MALLORCA

Annex 5. Full d'avaluació del taller

No imprimiu aquesta imatge, sinó el PDF corresponent.

Avaluació del procés i del contingut del taller

Us agraïrem que respongueu aquest qüestionari anònim, que servirà per valorar la qualitat de les sessions i millorar-les.

Le agradeceremos que responda este cuestionario anónimo, que servirá para valorar la calidad de las sesiones y mejorarlas.

1. Penseu que les sessions han estat útils? <i>¿Piensa que las sesiones han sido útiles?</i>	☐ Gens <i>Nada</i>	☐ Poc <i>Poco</i>	☐ Prou <i>Bastante</i>	☐ Molt <i>Mucho</i>
2. Han estat aprofitables els continguts treballats? <i>¿Han sido aprovechables los contenidos trabajados?</i>	☐ Gens <i>Nada</i>	☐ Poc <i>Poco</i>	☐ Prou <i>Bastante</i>	☐ Molt <i>Mucho</i>
3. Ha estat clar i fàcil d'entendre el llenguatge utilitzat? <i>¿Ha sido claro y fácil de entender el lenguaje utilizado?</i>	☐ Gens <i>Nada</i>	☐ Poc <i>Poco</i>	☐ Prou <i>Bastante</i>	☐ Molt <i>Mucho</i>
4. Ha ajudat el material utilitzat a entendre millor el contingut de les sessions? <i>¿Ha ayudado el material utilizado a entender mejor el contenido de las sesiones?</i>	☐ Gens <i>Nada</i>	☐ Poc <i>Poco</i>	☐ Prou <i>Bastante</i>	☐ Molt <i>Mucho</i>
5. Ha estat adequat el nombre de sessions? <i>¿Ha sido adecuado el número de sesiones?</i>	☐ Gens <i>Nada</i>	☐ Poc <i>Poco</i>	☐ Prou <i>Bastante</i>	☐ Molt <i>Mucho</i>
6. Canviariéu algun aspecte de les sessions? <i>¿Cambiaría algún aspecto de las sesiones?</i>	☐ Sí ⇄	Quin? <i>¿Cuál?</i>		
	☐ No		
	☐ N/C		
7. Què destacaríeu com a més interessant i positiu de tot el que hem comentat durant aquestes setmanes? <i>¿Qué destacaría como más interesante y positivo de todo lo que hemos comentado durante estas semanas?</i>			
.....				
.....				
.....				
8. Recomanariéu aquest taller a algun conegut vostre? <i>¿Recomendaría este taller a algún conocido suyo?</i>	☐ No	☐ Sí	☐ Sí, i amb gran interès <i>Sí, y con gran interés</i>	
9. Què li diríeu? <i>¿Qué le diría?</i>			
.....				
.....				
.....				

Annex 6. Guió d'observació i avaluació de l'estructura del taller

No imprimiu aquesta imatge, sinó el PDF corresponent.

Guió d'observació i avaluació de l'estructura del taller

Denominació del taller <i>Denominación del taller</i>			
Centre de salut <i>Centro de salud</i>		Municipi <i>Municipio</i>	

L'observador ha d'avaluar els aspectes següents de cada sessió.
El observador ha de evaluar los aspectos siguientes de cada sesión.

Guió d'observació		Guión de observación	
Sessió núm. / <i>Sesión n.º</i>		Data / <i>Fecha</i>	
Nom de l'observador o observadora <i>Nombre del observador u observadora</i>			
1. S'han duit a terme les activitats en la forma i en el temps prevists? <i>¿Se han realizado las actividades en la forma y en el tiempo previstos?</i>	☐ Sí	☐ No	
2. Han estat útils les tècniques utilitzades? <i>¿Han sido útiles las técnicas utilizadas?</i>	☐ Sí	☐ No	
3. S'han adequat al grup aquestes tècniques? <i>¿Se han adecuado al grupo dichas técnicas?</i>	☐ Sí	☐ No	
4. S'ha presentat i gestionat adequadament la sessió? <i>¿Se ha presentado y gestionado adecuadamente la sesión?</i>	☐ Sí	☐ No	
5. Com ha estat el clima de la sessió? (tipus de comunicació / estil personal / tècniques de gestió de l'educador o educadora) <i>¿Cómo ha sido el clima de la sesión? (tipo de comunicación / estilo personal / técnicas de gestión del educador o educadora)</i>			
6. Com hi han participat els assistents? <i>¿Cómo han participado los asistentes?</i>			
7. Observacions <i>Observaciones</i>			
Avaluació de l'estructura del taller		Evaluación de la estructura del taller	
1. Ha estat adequat el lloc on s'ha impartit el taller? <i>¿Ha sido adecuado el lugar donde se ha impartido el taller?</i>	☐ Sí	☐ No	
2. Han estat adequats l'horari i la durada del taller? <i>¿Han sido adecuados el horario y la duración del taller?</i>	☐ Sí	☐ No	
3. Han estat adequats els recursos didàctics? <i>¿Han sido adecuados los recursos didácticos?</i>	☐ Sí	☐ No	
4. Observacions / <i>Observaciones:</i>			

G CONSELLERIA
O SALUT I CONSUM
I GERÈNCIA ATENCIÓ
B PRIMÀRIA MALLORCA